

PARKI
KRAJOBRAZOWE
województwa mazowieckiego

przewodnik

Na zlecenie Kurpiowskiej Organizacji Turystycznej
wydało Wydawnictwo Euro Pilot Sp. z o.o. Warszawa

Wydawca

Kurpiowska Organizacja Turystyczna
07-410 Ostrołęka
ul. Bogusławskiego 18

Zdjęcia

Archiwa: Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego,
Chojnowskiego Parku Krajobrazowego,
Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego,
Kozienickiego Parku Krajobrazowego,
Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego
Paweł Fabijański,
Archiwum Euro Pilot

Opracowanie
redakcyjne,
druk

EURO PILOT Sp. z o.o.
ul. S. Konarskiego 3
01-355 Warszawa
tel./fax. +48 22 664 37 20, +48 22 664 50 91
www.europilot.com.pl

ISBN 978-83-8218-057-2

PARKI KRAJOBRAZOWE

województwa mazowieckiego

przewodnik

Od Wydawcy

„Parki krajobrazowe Mazowsza – przewodnik o charakterze edukacyjno-turystycznym po 9 parkach krajobrazowych w województwie mazowieckim” to kolejna publikacja poświęcona mazowieckiej przyrodzie, wydana dzięki merytorycznemu i finansowemu wsparciu Samorządu Województwa Mazowieckiego. Ochrona środowiska naturalnego człowieka, dbałość o otaczającą nas przyrodę oraz dostarczanie wiedzy o występujących w naszym otoczeniu roślinach i zwierzętach – to jeden z głównych celów edukacji społeczeństwa.

Adresatami naszego wydawnictwa są mieszkańcy Mazowsza, turyści odwiedzający nasz region oraz organizatorzy turystyki szkolnej, a lekcje przyrody podczas leśnych wycieczek, to jedna z najatrakcyjniejszych form edukacji. Warto wiedzieć, iż lasy zajmują ponad 1/4 powierzchni województwa mazowieckiego i są bardzo chętnie odwiedzane przez spragnionych czystego powietrza mieszkańców miast i mniejszych miejscowości.

Oddając w Państwa ręce unikatną publikację o parkach krajobrazowych Mazowsza, mamy nadzieję że wzbudzi ona w czytelnikach szczególne zainteresowanie przyrodą i jej ochroną.

Andrzej Henryk Bis

Prezes

Kurpiowskiej Organizacji Turystycznej

OCHRONA PRZYRODY NA MAZOWSZU

Niezwykle ważnym elementem wpływającym na obraz całego Mazowsza jest jego piękna przyroda. Dlatego dla zachowania występujących w województwie mazowieckim krajobrazów, roślin i zwierząt tak ważne są ochrona cennych siedlisk i zagrożonych wyginieciem gatunków oraz monitoring środowiska pozwalający na zapobieganie zagrożeniom, a także inwentaryzacja populacji różnych gatunków zwierząt, tworzenie planów ochrony, zwiększanie lesistości i pielęgnacja zieleni. Poza tym prowadzona jest też szeroko zakrojona, podnosząca wiedzę edukacja ekologiczna społeczeństwa (wydawnictwa i filmy przyrodnicze, różnorodne zajęcia edukacyjne, konkursy, warsztaty i konferencje), odbywa się budowa i urządzenie oraz modernizacja obiektów edukacyjno-wystawienniczych, a także rozbudowa infrastruktury turystycznej. Wszystkie te działania znacząco przyczyniają się do ochrony cennych przyrodniczo terenów Mazowsza przy jednocześnie przybliżaniu społeczeństwu ich bogactwa i walorów krajobrazowo-przyrodniczo-kulturowych.

Województwo mazowieckie to około 30% pokrywają bogate przyrodniczo tereny, są wśród nich nie tylko parki krajobrazowe, ale również obszary **Natura 2000**, Kampinoski Park Narodowy, będący jednocześnie Rezerwatem Biosfery, czy obszary chronionego krajobrazu i rezerwaty, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i pomniki przyrody, a nawet leśne kompleksy promocyjne. Można je zwiedzać i oglądać świat zwierząt i roślin, wędrować wytyczonymi szlakami turystycznymi (pieszymi, rowerowymi, konnymi czy kajakowymi), poznawać ciekawostki na ścieżkach przyrodniczych i w obiektach edukacyjno-muzealnych, wypoczywać w wyznaczonych i specjalnie przygotowanych miejscach. Każdy nieiningerujący w przyrodę sposób spędzania czasu na łonie natury jest tu możliwy, oczywiście z respektowaniem wszystkich ograniczeń narzuconych przez regulaminy poszczególnych obiektów.

Parki krajobrazowe to obszary chroniące wartości przyrodniczo-krajobrazowe i historyczno-kulturowe danych terenów. Pozwalają na zachowanie tradycyjnego krajobrazu, są udostępniane społeczeństwu w celach rekreacyjnych, prowadzona jest w nich edukacja przyrodniczo-krajobrazowa oraz gospodarka zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. W województwie mazowieckim jest 9 parków, z których 5 znajduje się w całości w granicach województwa i podlega **Mazowieckiemu Zespołowi Parków Krajobrazowych (Brudzeński, Chojnowski, Koziński, Mazowiecki, Nadbużański)**, a 4 w granice województwa wchodzi częściowo (**Bolimowski, Gostyniński-Włocławski, Górzniński-Lidzbarski, Podlaski Przełom Bugu**). Poza tym dwa parki, Chojnowski i Mazowiecki, razem z Kampinoskim Parkiem Narodowym pełnią ważną funkcję klimatotwórczą dla Warszawy i są przeciwwagą dla zurbanizowanej stłeczonej aglomeracji.

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych

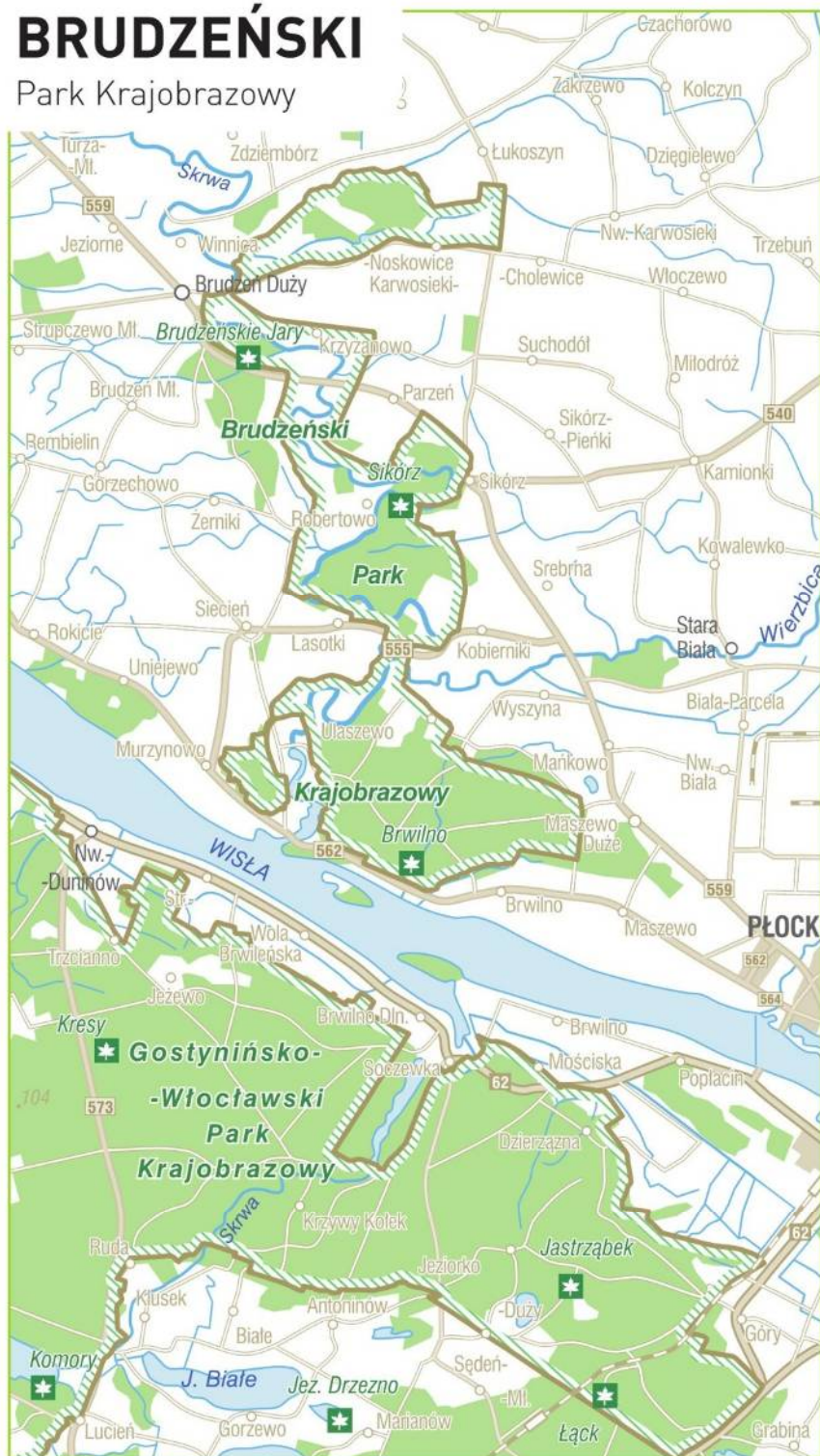
ul. Sułkowskiego 11, Otwock

tel. 22 7792694

sekretariat@parkiotwock.pl, www.parkiotwock.pl

BRUDZEŃSKI

Park Krajobrazowy

BRUDZEŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY

przynależność:

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych

powierzchnia:

parku 3171 ha, otuliny 4397 ha

utworzenie: 1988 rok

Siedziba BPK

Murzynowo 34, Brudzeń

tel. 24 2311273, 691443205

Park, położony w powiecie płońskim, chroni malowniczą dolinę dolnej Skrwy Prawej oraz kompleksy leśne Brwilno, Sikórz i Brudzeń w okolicach Płocka, a także fragment połodowcowej Rynny Karwosiecko-Cholewickiej z ciągiem małych jezior i torfowisk. W otulinie jest też długa rynna Wierzbicy, dopływu Skrwy. Ale głębokich wąwozów i jarów o niemal pionowych ścianach, z okresowo spływającymi strumieniami jest tu więcej. Poza tym na bogactwo form krajobrazu składają się głębokie doliny, płaskie tereny nadrzeczne oraz piaszczyste wały ozowe. Dominującym elementem jest głęboka i kręta dolina Skrwy, wcięta na kilkadziesiąt metrów w wysoczną zbudowaną z sandrowych piasków młodoglacjalnych, z wielopoziomowymi terasami rzecznyymi i stromymi skarpami pociętymi jarami, parowami i wąwozami. Silnie meandrująca rzeka tworzy szypoty i przetomy, płynnie odnogami, w korycie ma wielkie kępy, tworzy rozlewiska i starorzecza przechodzące w torfowiska, podcinając skarpy powala do wody porastające je drzewa. Z krawędzi skarp rozciągają się piękne widoki na mazowieckie krajobrazy. W Parku nie ma dużych kompleksów leśnych, ale lasy zajmują 65% powierzchni, w dolinie Skrwy występują grądy, w obniżeniach ols. Największe kompleksy leśne to Brwilno, Sikórz i Brudzeńskie Jary. W Parku mieszka wiele gatunków zwierząt lądowych i wodnych oraz rośnie 29% gatunków roślin występujących w Polsce. Masowo pojawia się śnieżyczka przebiśnieg, co nie jest częste na niżu, oraz wyspowo rośnie buk zwyczajny poza zasięgiem naturalnego występowania. Park można podziwiać, wędrując ścieżkami edukacyjnymi i szlakami czy pływając kajakami.

Śnieżyczka przebiśnieg

Buk zwyczajny

WALORY KULTUROWE: osady młyńskie z młynami i stawami zasiedlonymi przez bobry (Lasotki, Janoszyce, Sikórz, Radotki, Cierszewo, Kobierniki, Bądkowo-Rochy, Wyszyna), **zespoły dworsko-parkowe** (Karwosieki Cholewice, Janoszyce, Brudzeń Duży, Srebrna, Sikórz, Brwilno, Siecień), **zabudowa wsi** (Bądkowo Kościelne, Murzynowo, Brudzeń, Sikórz), **drewniane domy** z przełomu XIX i XX wieku (Murzynowo, **Muzeum im. Stanisława Murzynowskiego**), drewniany budynek **Antoniówka** (Brwilno), **kościół** (Bądkowo Kościelne, Brwilno Górne, Sikórz, Siecień, Stara Biała), **cmentarze** (Sikórz, Brwilno Górne, Siecień, Bądkowo Kościelne), **zbiorowe mogiły** ofiar II wojny światowej (cmentarze, okoliczne lasy: Bądkowo Kościelne, Brudzeń Duży, Brwilno, Sikórz), **Mazowiecki Ośrodek Geograficzny, grodzisko wczesnośredniowieczne** (okolice Brudzenia na prawym brzegu Skrwyl).

EDUKACJA

Pracownicy Parku prowadzą zajęcia dotyczące walorów przyrodniczo-kulturowych Parku i ochrony przyrody. Organizowane są: zwiedzanie Mazowieckiego Ośrodka Geograficznego i innych ciekawych miejsc, spacery odcinkami

szlaku turystycznego im. Bolesława Krzywoustego i ścieżkami dydaktycznymi oraz spływy kajakowe. Prowadzone są prelekcje i warsztaty ekologiczne.

ŚCIEŻKI DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

- » **Ornitologiczna** (4,5 km) – gatunki parkowych ptaków, dąbrowa świetlista, monokultura sosny.
- » **Przyrodniczo-leśna w Sikorzu** – przy rezerwacie „Sikórz”, zagadnienia leśne.
- » **Szlak czerwony im. Bolesława Krzywoustego** (26 km) – od Płocka prowadzi przez lasy leśnictwa Brwilno, osady leśne, jary i wąwozy, doliny Skrwy i Wisty.
- » **Szlak krajobrazowo-historyczny** (50 km) – zabytki kultury.
- » **Szlaki nordic walking** (8 km, 12,5 km) – 2 trasy w lesie Brwilno i na wysokości Sikorza.
- » **Ścieżka edukacyjna o klimacie, krajobrazie, faunie i florze Parku** (600 m) – w pobliżu ogródka meteorologicznego Mazowieckiego Ośrodka Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego.

REZERWATY PRZYRODY

- » **Brudzeńskie Jary** (39 ha) – odcinek Skrwy Prawej (1 km) i doliny jej dopływów, duże deniwelacje (25 m), stare drzewostany dębowe, na krawędzi

Ujście Skrwy

Rezerwat Brwilno

Skrwa Prawa

Skrwa Prawa w Lasotkach

skarpy doliny Skrwy wczesnośredniowieczne grodzisko pierścieniowate.

» **Brwilno** (66 ha) – fragment pradoliny Wisły, porożcinana krawędź wysoczyzny polodowcowej stromo opadająca ku Wiśle, dąbrowa świetlista i grąd wysoki.

» **Sikórz** (216 ha) – odcinek głębokiej doliny rzeki od Sikórze do Radotek (12 km), wciętej w wysoczyznę polodowcową, płaskie tereny i jary, obrywy przy rzece, wysięki i źródła, lasy.

POMNIKI PRZYRODY

21 pomników przyrody, dominują okazałe drzewa i ich grupy, poza tym dwie aleje drzew.

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

» **Nadwiślański Obszar Chronionego**

Krajobrazu

» **Przyrzecze Skrwy Prawej**

OBSZAR NATURA 2000

» **Sikórz** PLH140012

ZESPOŁY

PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE

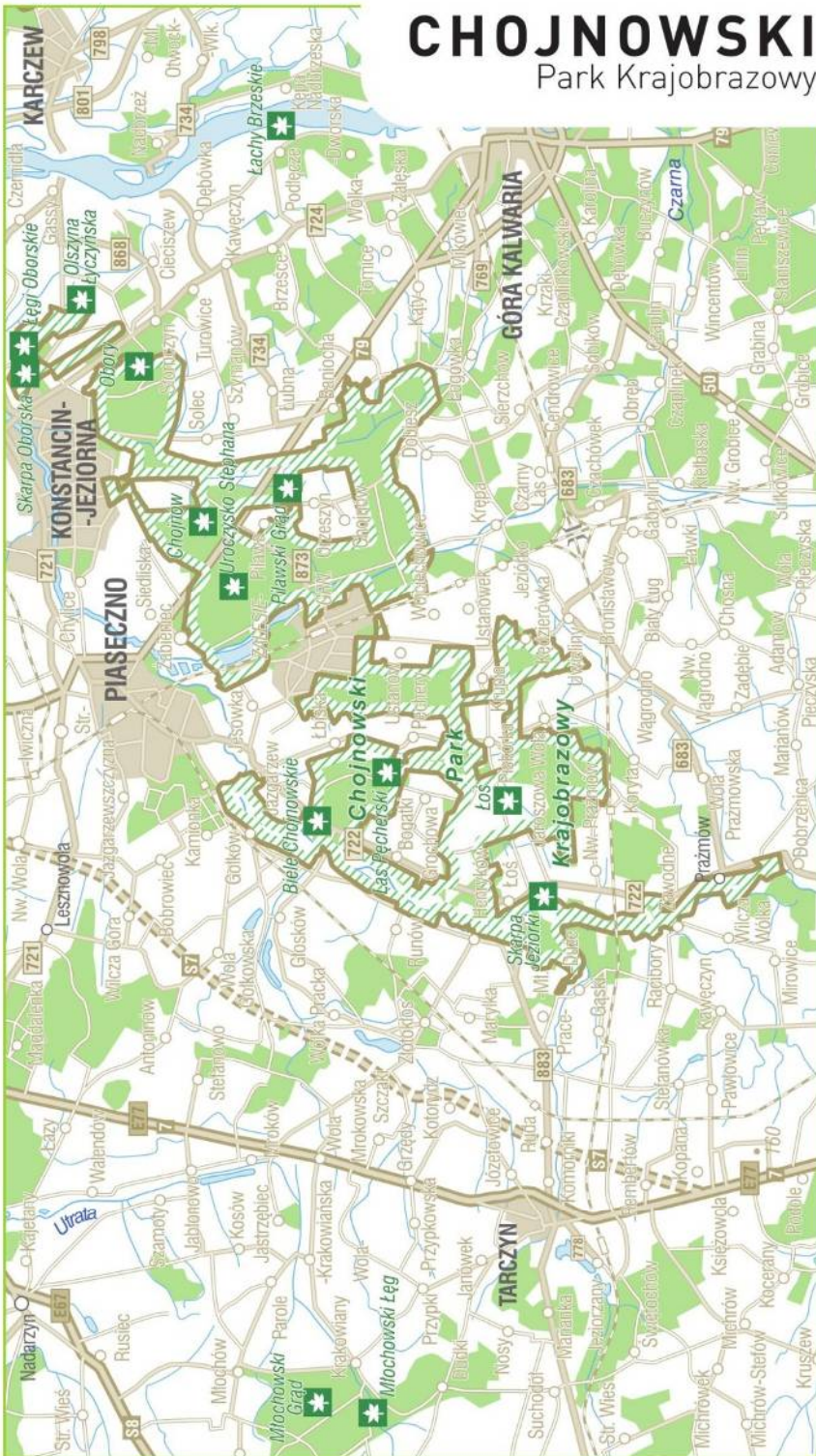
» **Jezioro Józefowskie** (25 ha)

» **Ujście Skrwy** (96 ha)

UŻYTKI EKOLOGICZNE

8 użytków w gminie Budzeń Duży i 6 użytków w gminie Stara Biała.

Park Krajobrazowy

CHOJNOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY

przynależność:

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych

powierzchnia: parku 6796 ha, otuliny 4247 ha

utworzenie: 1993 rok

Siedziba ChPK

ul. Główna 48, Żabieniec, Piaseczno

tel. 22 7545100, 722397728

W Parku w powiecie piaseczyńskim dominuje krajobraz płaski, rzadko urozmaicony wzniesieniami wydnowymi. Cennymi elementami są głęboka i szeroka dolina meandrującej Jeziorki z zadrzewionymi skarpami oraz łąkami i pastwiskami użytkowanymi rolniczo, dolinki rzek Zielona i Tarczynka, zanikające śródlęśne bagienka i oczka wodne oraz rozległe Lasy Chojnowskie i dolina Wisły z wysoką skarpią.

Lasy, zajmujące 75% powierzchni Parku, to głównie bory mieszane z przewagą sosny. Na żyzniejszych glebach występują grądy z przewagą dębu. Często spotyka się leśne drzewa owocowe, a w dolinach rzek łągi. W lasach występują pojedyncze buki, prawdopodobnie sztucznie wprowadzone. Rośnie wiele ciekawych gatunków roślin leśnych, łąkowych i wodnych, w tym chronionych, spośród których najłatwiej jest spotkać kocanki piaskowe porastające murawy oraz suche i piaszczyste nieużytki. W lesie bagiennym występuje bagno zwyczajne, a w wodach grzybienie białe i salwinia pływająca.

Lasy, doliny rzek, stawy, łąki i pola to siedliska wielu gatunków zwierząt. Żyją tu sarny, jelenie i łosie oraz dziki i wiele gatunków ptaków. W dziuplastych drzewach lęgają się dzięcioły, dudki czy kowaliki. W koronach drzew bytują wiewiórki, orzesznice, łasice i kuny leśne, u podnóża nory mają borsuki, będące symbolem Parku oraz lisy, jenoty i tchórze. Można spotkać żaby, ropuchy, traszki, zaskrońce i padalce. Nad Jeziorką pojawiają się zimorodki, bobry, wydry i piżmaki, w jej wodach żyje wiele gatunków ryb, wśród nich pstrąg potokowy i miętus. Gnieździ się wiele gatunków ptaków, najliczniejsze są ptaki śpiewające: pierwiosnki, zięby, wilgi, kosy i rudziki. Zimą pojawiają się: dzwońce, gile, raniuszki, mazurki, jemiotuszki i krzyżodzioby. Nad stawami w Żabieńcu i nad Jeziorką

można obserwować ptaki wodno-błotne (tracze nurogęsi, perkozy, cyraneczki, wąsatki, remizy, bociany czarne i żurawie). Wśród ptaków drapieżnych występują: myszotowy, krogulce, błotniaki stawowe i pustułki.

W pobliżu stawów w Żabieńcu znajdują się: **park linowy „Małpi Gaj”**, kompleks wypoczynkowo-rekreacyjny **„Zimne Doły”** oraz rekreacyjny Ośrodek **„Planeta Zalesie”**. W Konstancinie-Jeziornie w pobliżu Parku Zdrojowego są drewniane kładki i pomosty do obserwacji ptaków. W Parku można wędrować, jeździć rowerami i konno czy urządzić spływ kajakowy rzeką Jezioroką, łowić ryby, kąpać się i uprawiać sporty wodne. **Piasieczyno-Grójecka Kolej Wąskotorowa** oferuje w sezonie niedzielne przejażdżki.

WALORY KULTUROWE: pałac (Obory), dwór (Prażmów), zabudowa wsi, młyn (Zawodne), **Konstancin-Jeziorna** (wille z przełomu XIX i XX wieku projektu czołowych polskich architektów, od 1917 roku uzdrowisko, pierwsze sanatorium „Warszawianka” z 1965 roku, dziś hotel „Konstancja”, szpital uzdrowiskowy „Marysieńka”, zakład przyrodoleczniczy „Biały Dom”, willa „Świt” z Muzeum Stefana Żeromskiego, Park Zdrojowy z tężnią solankową).

Kapliczka przydrożna w Prażmowie

Rezerwat Łyczynska Olszyna

EDUKACJA

Zajęcia edukacyjne odbywają się na przykład w szkołach i w terenie oraz na **Pszczelej Polanie Edukacyjnej w Pilawie**, gdzie tablice edukacyjne pokazują znaczenie owadów zapylających i opowiadają o życiu pszczół. **Gospodarstwo Edukacyjno-Ekologiczne Zwierzyniec** w Nowym Prażmowie przybliża rolnictwo ekologiczne.

Urzecze, kapliczka w Moczydłowie

Cmentarz ewangelicki w Mikówcu

Rzeka Jeziorka

ŚCIEŻKI

DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

» Questy w sąsiedztwie Parku:

www.piaseczno.eu

» **Quest „Leśna Kuchnia”** – dzikie rośliny jadalne.

» **Quest „Skarby Zimnych Dołów”** – wyprawa odkrywców, wędrówka szlakiem według wskazówek, rozwiązywanie zagadek.

» **Gonna sosna** (6,1 km) – w sąsiedztwie rezerwatów „Las Pęcherski” i „Biele Chojnowskie”, łąki i grądy.

» **Lasy Konstancińskie** (3,1 km) – w pobliżu rezerwatu „Obory”, las sosnowy.

» **Ścieżka rowerowa Doliną Jeziorki** – nad rzeką Jeziorką z Prażmowa przez rezerwat „Szarpa Jeziorki”. Lasy, łąki i pastwiska, dwór Apolinarego Budnego w Pracach Dużych, meandry Tarczynki, pomnikowy tulipanowiec amerykański, drewniany młyn w Zawodnem.

Rzeka Jeziorka wypływa na Wysoczyźnie Rawskiej (w dolnym biegu nazywana jest Piasieczną i Wilanówką) i wpada do Wisły obok wsi Obórki. Jej wschodni wysoki brzeg porasta las. Rzeka przecina i tworzy stawy między innymi w Żabieńcu. Na wysokości Parku Zdrojowego w Konstancinie-Jeziornie znajduje się jaz dawnej fabryki papieru, poniżej rzeka jest uregulowana. Jej szeroka dolina jest nizinna, rzeka meandrując, wcina się głęboko w otaczające tereny, ma piaszczyste brzegi i dno. Występują tu roślinne zbiorowiska wodne i szuwarowe, łąki, ziotorośla, zarośla wierzbowe, łąki i olsy. Skarpę i wysoki brzeg porasta roślinność ciepłolubna. W rzece i jej pobliżu mieszka wiele zwierząt.

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu: Warszawa (dzielnice: Wawer, Wesoła), miasta: Otwock, Józefów, Karczew, gminy Wiązowna i Celestynów.

ZESPÓŁ PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWY

Górki Szymona (10 ha) – teren rekreacyjny położony w Zalesiu Dolnym, w sąsiedztwie otuliny Parku. Są tu sztuczne zbiorniki otoczone porośniętymi dębami i sosnami piaszczystymi pagórkami wydmowymi i wijącą się Jeziorką.

OBSZARY NATURA 2000

» **Łąki Sockie** PLH140055 – osuszony teren zatorfionej doliny rzeki Matej, torfianki, łąki, turzycowiska, ziotorośla i zarośla wierzbowe, ciepłolubne murawy.

» **Stawy w Żabieńcu** PLH140039 – obszar w dolinie rzeki Zielonej, okresowe rozlewiska i śródlądne zbiorniki, ziotorośla, łąki i olsy.

REZERWATY PRZYRODY

» **Biele Chojnowskie** (14 ha) – łąki, stanowisko wiciokrzewu pomorskiego.

» **Chojnów** (12 ha) – grądy.

» **Las Pęcherski** (15 ha) – grądy.

» **Łęgi Oborskie** (48 ha) – nieudostępniony do zwiedzania, łąki, oczka śródlądne.

» **Łoś** (11 ha) – grądy.

» **Obory** (44 ha) – grądy.

» **Olszyna Łyczynska** (25 ha) – łąki, zabagnione obniżenia torfowe, zarośla wierzbowe, wiosną rozlewiska.

» **Pilawski Grąd** (4,04 ha) – grądy, buki pospolite poza naturalnym zasięgiem.

» **Skarpa Jeziorki** (8 ha) – urozmaicona rzeźba terenu, park dworski, stanowisko bluszczu zwyczajnego, zbiorowiska wodne, szuwarowe i łąkowe.

» **Skarpa Oborska** (15,65 ha) – skarpa pradolin Wisty od Konstancina-Jeziorny do Słomczyzna, lasy liściaste.

» **Uroczysko Stephana** (59 ha) – grądy i bory na stoku, nad rzeką Zieloną ols, stanowisko daglezi zielonej. Nazwa rezerwatu upamiętnia Wiktora Stephana – leśnika gospodarującego Lasami Chojnowskimi i Kabackimi w latach 1892–1923.

POMNIKI PRZYRODY

Ponad 40 pomników przyrody, drzewa i ich grupy, w tym Aleja Lipowa w Łoścu (lipy, kasztanowce, dąb) i tulipanowiec amerykański (rezerwat „Skarpa Jeziorki”).

Miejscowość Bogatki

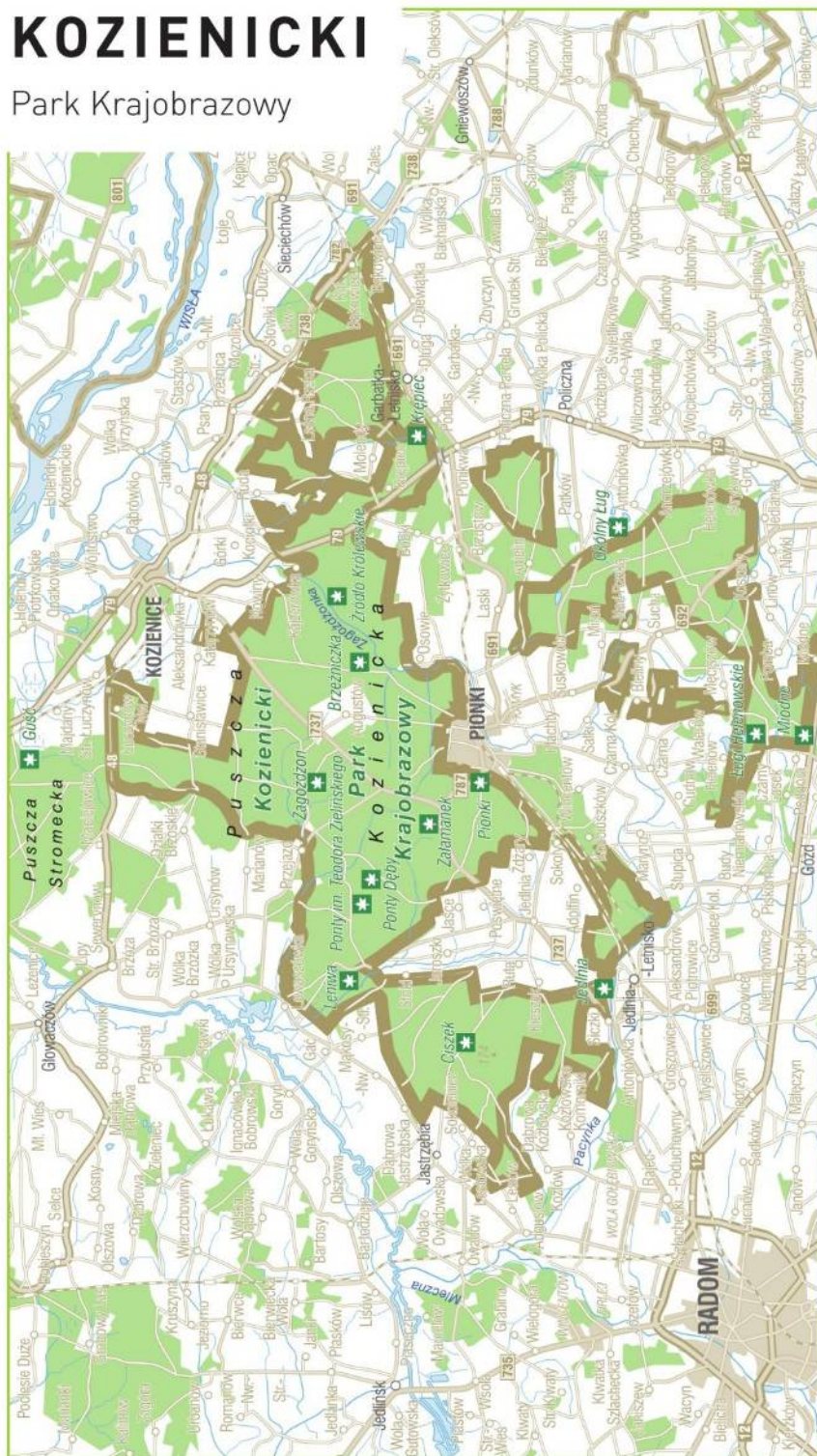

Stawy w Żabieńcu

Rzeka Mała, tropy wydr

Park Krajobrazowy

KOZIENICKI PARK KRAJOBRAZOWY IM. PROFESORA RYSZARDA ZARĘBY

przynależność:

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych

powierzchnia:

parku 26 234 ha, otuliny 36 010 ha

utworzenie: 1983 rok

Siedziba KPK

Pionki, ul. Radomska 7

tel. 48 6123441, 509463400

Park, położony na Równinie Radomskiej w widłach rzek Wisły i Radomki, chroni krajobraz i lasy Puszczy Kozienickiej z naturalnymi drzewostanami w wieku do 200–300 lat. Równinny krajobraz polodowcowy urozmaicają malownicze pradoliny meandrujących i tworzących przetomy rzek Radomki i Zagożdżonki oraz wzniesienia wydymowe z zabagnieniami zwanymi ługami i torfowiskami. Lasy zajmują ponad 91% powierzchni Parku, w otulinie przeważają tereny rolnicze. Park jest jednym z cenniejszych kompleksów leśnych w Polsce. Zbiorowiska leśne i nieleśne tworzą mozaikę z bogatym światem roślin i zwierząt. Występują tu różne lasy, od borów suchych i świeżych, przez bory i lasy mieszane, lasy liściaste, do podmokłych olsów i tęgów, a nawet endemicznych, wyżynnych, jodłowych borów mieszanych i grądów subkontynentalnych. Wśród zagrożonych i chronionych roślin warto wymienić: buławnika czerwonego, kostrzewę ametystową, sasankę otwartą, widlicza cyprysowatego, turzycę bagienne i strunowe oraz czosnek niedźwiedzi, goryczkę wąskolistną, kukułkę plamistą, płyczacza drobnego i rosiczkę okrągłolistną. Park jest też ostoją 59 gatunków ssaków. Występuje tu duża populacja popielic, żyją również orzesznice i smużki. Rzeki zasiedlają bobry i wydry. Okresowo pojawiają się wilki. Spośród 17 gatunków nietoperzy występujących na niżu Polski w Parku żyje 16 gatunków, a kolonie rozrodcze ma 14 z nich. Najczęściej i najliczniej występują borowce, liczne są też borowiaczki oraz nocki Brandta i Bechsteina. Wśród ptaków żyją rzadkie: bączki, bieliki, orliki krzykliwe i trzmielojady. Dużo jest: lelków, bocianów czarnych,

derkaczy, dzieciątów średnich, jarzębatek i dudków. Osobliwością jest populacja żółwia błotnego.

WALORY KULTUROWE: **cmentarze** (Świerże Górne, Jedlnia, Molendy), **Mauzoleum Legionistów Józefa Piłsudskiego** w Żytkowicach, kolumna upamiętniająca narodziny króla Zygmunta Starego w Kozienicach, **kościół** (Jedlnia, Garbatka), **zespół pałacowo-parkowy** w Kozienicach, **kapliczki przydrożne**, **trakt królewski** – Królewski Gościniec.

EDUKACJA

W sali edukacyjnej w Siedzibie Kozienickiego Parku Krajobrazowego w Pionkach prowadzone są pogadanki, warsztaty i spotkania przyrodnicze dla dzieci, młodzieży i dorosłych, wyświetlane są programy multimedialne, prezentacje i filmy przyrodnicze.

Celom edukacyjnym służy też **Izba Dydaktyczno-Muzealna Puszczy Kozienickiej** w Augustowie z ogrodem botanicznym.

ŚCIEŻKI DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

» **Przyrodniczo-leśna „Nad Pacynką”** (4,3 km) – pętla w Lesie Rajeckim, tematyka leśna, wiedzie przez piaszczyste wydmy i podmokłe obniżenia.

» **Przyrodniczo-krajobrazowa w rezerwacie „Krępiec”** – prowadzi malowniczymi skarpami wzdłuż potoków; różnorodność gatunków i siedlisk, zasady gospodarki leśnej.

Sasanka otwarta

» **Przyrodniczo-leśna w rezerwacie „Jedlnia”** – początek obok Ośrodka Edukacji i Integracji Europejskiej Lasów Państwowych w Jedlni Letnisko, ukształtowanie terenu, różnorodność gatunków i siedlisk, zasady gospodarki leśnej i wpływ antropopresji na las.

OBSZARY NATURA 2000

» **Ostoja Kozienicka** PLB140013

» **Puszcza Kozienicka** PLH 140035

UŻYTKI EKOLOGICZNE

Na terenie Parku i otuliny znajduje się 105 użytków (łącznie 336 ha): zbiorniki wodne, stawy, torfowiska, bagna i łąki.

REZERWATY PRZYRODY

» **Okólny Ług** (169 ha) – torfowiska, torfianki, zbiorowiska roślinności torfowiskowej i wodnej, stanowisko żółwia błotnego.

» **Guść** (87 ha) – bagniste łąki, podmokły las, łącuch wydm, olsy, łęg jesionowo-olszowy, bór mieszany wilgotny i świeży.

» **Źródło Królewskie** (30 ha) – dolina meandrującej Zagożdżonki, podmokłe lasy ze źródłiskami, zarastające łąki, źródliska

Czosnek niedźwiedzi

u podnóża wysokiej skarpy – największe Źródła Królewskiego.

» **Leniwa** [27 ha] – dolina meandrującej Leniwej, bagniste lasy, tęg jesionowo-olszowy.

» **Ponty Dęby** [50 ha] – wał wydmy, starodrzew dębowy, na skłonach wydmy dąbrowy świetliste.

» **Krępiec** [279 ha] – starodrzew, doliny strumieni o charakterze wąwozów o stromych, wysokich zboczach, źródłiska, sztuczne zalewy, lasy mieszane i grądy.

» **Ługi Helenowskie** [94 ha] – lasy, torfowiska Ług Helenowski i Ług Tczowski oraz kilka mniejszych, głównie torfowiska przejściowe z płem mszarnym, torfianki.

» **Miodne** [20 ha] – las mieszany z udziałem buka na północnej granicy zasięgu.

» **Jedlnia** [86 ha] – wał wydmy, bór mieszany, starodrzew sosnowy.

» **Ciszek** [40 ha] – stanowiska jodły na północnej granicy zasięgu, bór mieszany, starodrzew jodłowo-dębowy.

» **Pionki** [82 ha] – wydmy, torfowiska, las mieszany, starodrzew dębowy.

» **Załamanek** [79 ha] – bagniste zagłębienia, las mieszany, bór mieszany, olsy, tęgi i grądy, unikatowe zróżnicowanie siedliskowe i gatunkowe lasu.

Rosiczka okrągłolistna

Popielica

Dudek

Dzięcioł średni

» **Brzeźniczka** (122 ha) – dolina meandrującej Zagożdżonki, zarastające łąki, starorzecza, zalew na Brzeźniczce, dębowo-sosnowe bory i lasy mieszane.

» **Ponty im. Teodora Zielińskiego** (37 ha) – bór jodłowo-dębowy, złożony ze starodrzewów do 200 lat, najlepiej zachowanych w Parku.

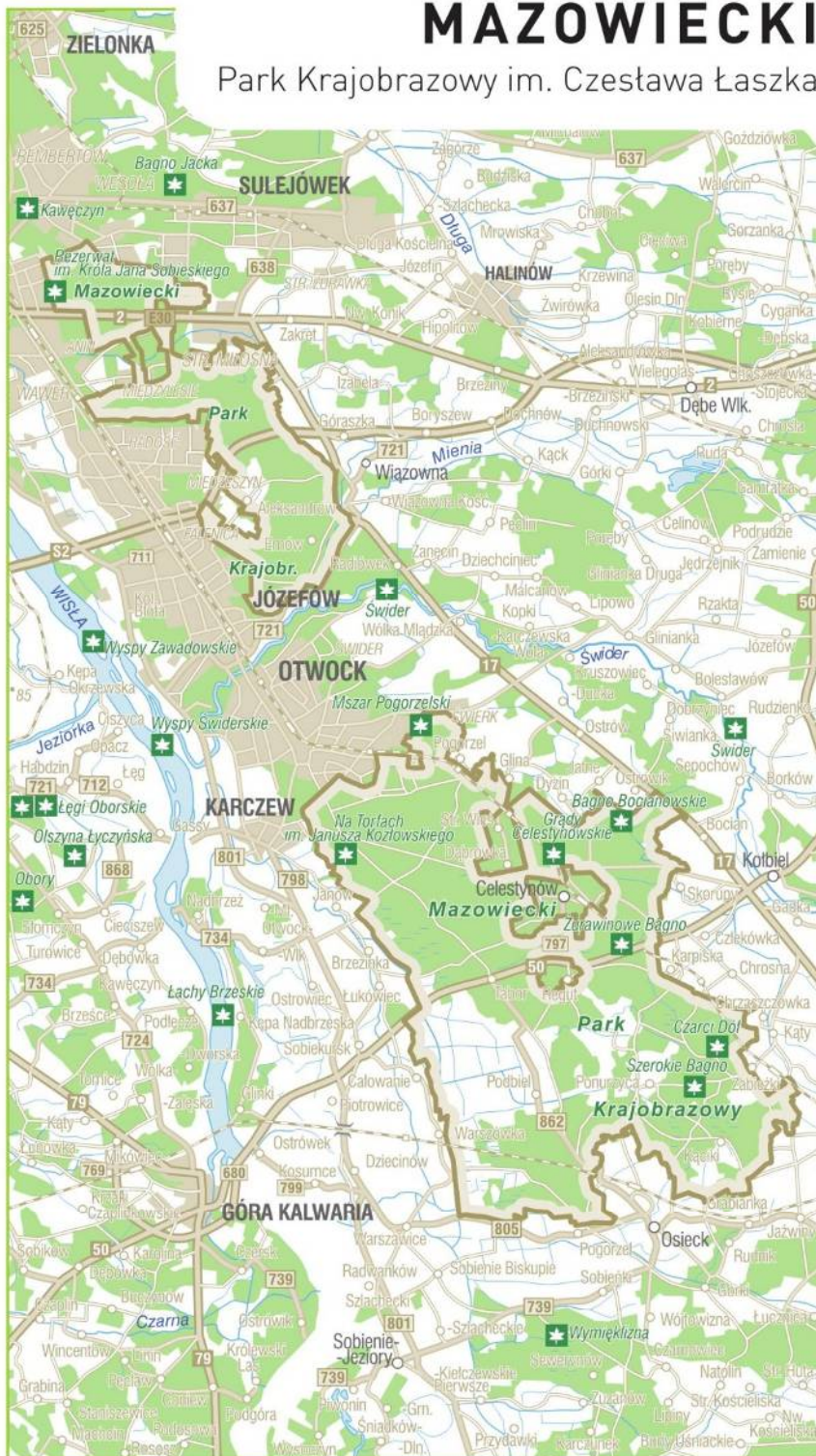
» **Zagożdżon** (66 ha) – bór mieszany z jodłą na granicy zasięgu i grąd, dąb szypułkowy „Zygmunt August”.

POMNIKI PRZYRODY

Na terenie Parku i otuliny jest ponad 240 pomników przyrody. Są to pojedyncze drzewa i ich grupy, aleja lipowo-kasztanowcowa, krzewy, stanowiska bluszczu zwyczajnego i głąz narzutowy. Jednym z najstarszych pomników przyrody jest dąb w wieku około 430 lat, poza tym 230-letni dąb „Zygmunt August” w rezerwacie „Zagożdżon”.

MAZOWIECKI

Park Krajobrazowy im. Czesława Łaszka

MAZOWIECKI PARK KRAJOBRAZOWY IM. CZESŁAWA ŁASZKA

przynależność:

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych

powierzchnia:

parku 15 710 ha, otuliny 7992 ha

utworzenie: 1987 rok

Siedziba MPK

ul. Sułkowskiego 11, Otwock

tel. 22 7792694

Ośrodek Edukacyjno-Muzealny „Baza Torfy”

ul. Torfy 2, Karczew

Park, utworzony na terenie Warszawy (dzielnice Wawer i Wesota) i okolicznych gmin, chroni ciągnące się wzdłuż doliny Wisły lasy, obejmujące Lasy Wawerskie i Lasy **Celestynowsko-Otwockie** oraz torfowisko Bagno Całowanie. Ze stolicą jest powiązany szlakami turystycznymi i rowerowymi oraz Koleją Nadwiślańską. Krajobraz Parku tworzą obszary wydmowo-leśne, bagienno-łąkowe i torfowiskowe, tereny pagórkowate, dolinki strumieni zasilających torfowiska, przełomowe koryta Świdra i Mieni oraz jeziorka torfowe. Ponad 70% powierzchni zajmują lasy, głównie iglaste. Dominuje bór świeży, bór wilgotny porasta obniżenia między wydmami. Występują obszary podmokłe (olsy, łągi) i otoczone lasami torfowiska. W drzewostanie dominuje sosna zwyczajna. Rośnie wiele rzadkich i chronionych roślin.

Największymi żyjącymi tu ssakami są łosie zamieszkujące bagna i torfowiska, poza tym: jelenie, dziki, sarny, borsuki, lisy, łasice, kuny leśne, zające, bobry i wydry oraz jeże, ryjówki aksomitne, krety i popielice. Żyje wiele gatunków ptaków, również chronionych i zagrożonych, w tym bociany czarne będące symbolami Parku. Reintrodukowane są sokoły wędrowne i żółwie błotne.

WALORY KULTUROWE: wiejska architektura wsi Ponurzyca, **głazowisko cmentarzyska grobów kłoszowych „Czarci Dół”, folklor kołbielski, kościoły** (Karczew, Wiązowna, Kołbiel), **dwory z XIX wieku** (Celestynów, Łucznicza, Radachówka, Rudnio, Kołbiel, Sobiekursk, Sobienie Szlacheckie, Sufczyn,

Zamajdan-Olszyny), **pałac w Otwocku Wielkim** z Muzeum Wnętrz, **ślad history II wojny światowej** (Celestynów), **cmentarz żydowski** w Anielinie, **letniskowo-uzdrowiskowy Otwock** (drewniane domy w stylu „świdermajer” dzieła Michała Elwiro Andriollego, o unikatowym charakterze i detalu z elementami budownictwa mazowieckiego, wzorowane na szwajcarskich schroniskach alpejskich i rosyjskich daczach), **najstarsze ślady bytności Słowian** (z VI–VII wieku, okolice Całowania), **obozowiska kultury świdorskiej** (paleolityczne obozowiska koczowniczych plemion z 13. tysiąclecia p.n.e., na wydmych przy ujściu rzeki Świder do Wisły i na wydmy Pękatka).

OŚRODEK EDUKACYJNO-MUZEALNY „BAZA TORFY”

Ośrodek, położony niedaleko rezerwatu „Na Torfach”, prowadzi działalność edukacyjną w starej leśniczówce. Propaguje rolę Parku w ochronie i kształtowaniu środowiska przyrodniczego. Umożliwia prowadzenie edukacji ekologicznej oraz angażowanie dzieci i młodzieży w programy ochrony przyrody. „Zielone lekcje” dostarczają wiedzę i rozbudzają zainteresowania, uczą obserwowania i poznawania

Bocian czarny

Zając szarak

środowiska. Jest tu też wystawa przyrodnicza, w wolierze żyje wilk szary, można obejrzeć budki lęgowe, tablice edukacyjne i piwnicę dla nietoperzy.

ŚCIEŻKI DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

- » **13 Błota Stóp** (3,2 km) – pętla po Bagnie Całowanie, wieża widokowa. Bagno Całowanie – największe torfowisko niskie Mazowsza, które mimo przesuszenia ma wysokie walory przyrodnicze. To siedlisko rzadkich roślin i ostoj zwierząt, głównie ptaków, gadów i płazów, można też spotkać łosie. Na wydmie odkryto ślady łowców reniferów z epoki lodowcowej.
- » **Celestynowskie Rezerwaty** (14,3 km) – lasy z rezerwatami („Grądy Celestynowskie”, „Bocianowskie Bagno”, „Żurawinowe Bagno”), folklor kotbielski we wsi Skorupy.
- » **Łabędzim Szlakiem** (1,2 km) – przy „Bazie Torfy”, uroczysko torfowe, siedlisko ptaków [aplikacja mobilna: labedzimszlakiem.pl].
- » **Łącznik** (3 km) – różnowiekowe drzewostany.
- » **Łącznik** (Celestynów – Kotbiel) (10,5 km) – lasy i łąki w rezerwacie „Świder”, siedlisko ptaków i zwierząt, pałac Zamoyskich w Kotbieli.
- » **Przez Lasy Celestynowsko-Otwockie** (10 km) – bory, zabytki i miejsca pamięci.
- » **Soplicowo** (400 m) – teren siedziby MZPK, kładka z pomostem widokowym, zbiorowiska roślinne, motylarnia i ośrodek rehabilitacji ptaków.

Łasica

- » **Szlakiem Wsi Mazowieckich** (23,6 km) – z Celestynowa do Karpisk przez wsie Regut i Ponurzyca z tradycyjną zabudową, Bagno Całowanie.
- » **Wśród Borów** (12,4 km) – bór sosnowy, struktura i etapy życia lasu.

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu: miasta i gminy: Kotbiel, Osieck, Sobienie-Jeziory i Piława.

Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu: Warszawa (dzielnice: Wawer, Wesoła), miasta: Otwock, Józefów, Karczew, gminy Wiązowna i Celestynów.

Kuna leśna

OBSZARY NATURA 2000

- » **Bagna Celestynowskie** PLH140022
- » **Bagno Całowanie** PLB140011
- » **Las Jana III Sobieskiego** PLH140031
- » **Ostoja Bagno Całowanie** PLH140001

UŻYTKI EKOLOGICZNE

43 użytki ekologiczne: Otwock (1 użytki/ 11 ha), Celestynów (2 użytki/ 37 ha), Osieck (40 użytków/ 40 ha).

REZERWATY PRZYRODY

- » **Bagno Bocianowskie** (69 ha) – lasy na wydmach i torfowiskach, bory bagienne, torfianki.
- » **Czarci Dół** (9 ha) – torfowisko wysokie, bory świeże i wilgotne, torfianki.
- » **Grądy Celestynowskie** (8 ha) – grąd.
- » **Im. Króla Jana Sobieskiego** (114 ha) – las mieszany.
- » **Mszar Pogorzelski** (35 ha) – torfowiska i wydmy.
- » **Na Torfach im. Janusza Kozłowskiego** (21 ha) – zwiedzanie po szlaku i ścieżce dydaktycznej, lasy terenów torfowiskowych i podmokłych.
- » **Szerokie Bagno** (77 ha) – torfowisko wysokie, bory bagienne i wilgotne.
- » **Świder** (238 ha) – otwarty dla ruchu turystycznego, doliny Świdra i Mieni (pasy szerokości 20 metrów po obu stronach rzek), rzeka płytka meandrująca, siedlisko zwierząt (zimorodki, jaskółki brzegówki, bobry).
- » **Żurawinowe Bagno** (2 ha) – torfowisko przejściowe, bory bagienne i wilgotne.

POMNIKI PRZYRODY

Ponad 60 pomników przyrody, w większości sędziwe drzewa.

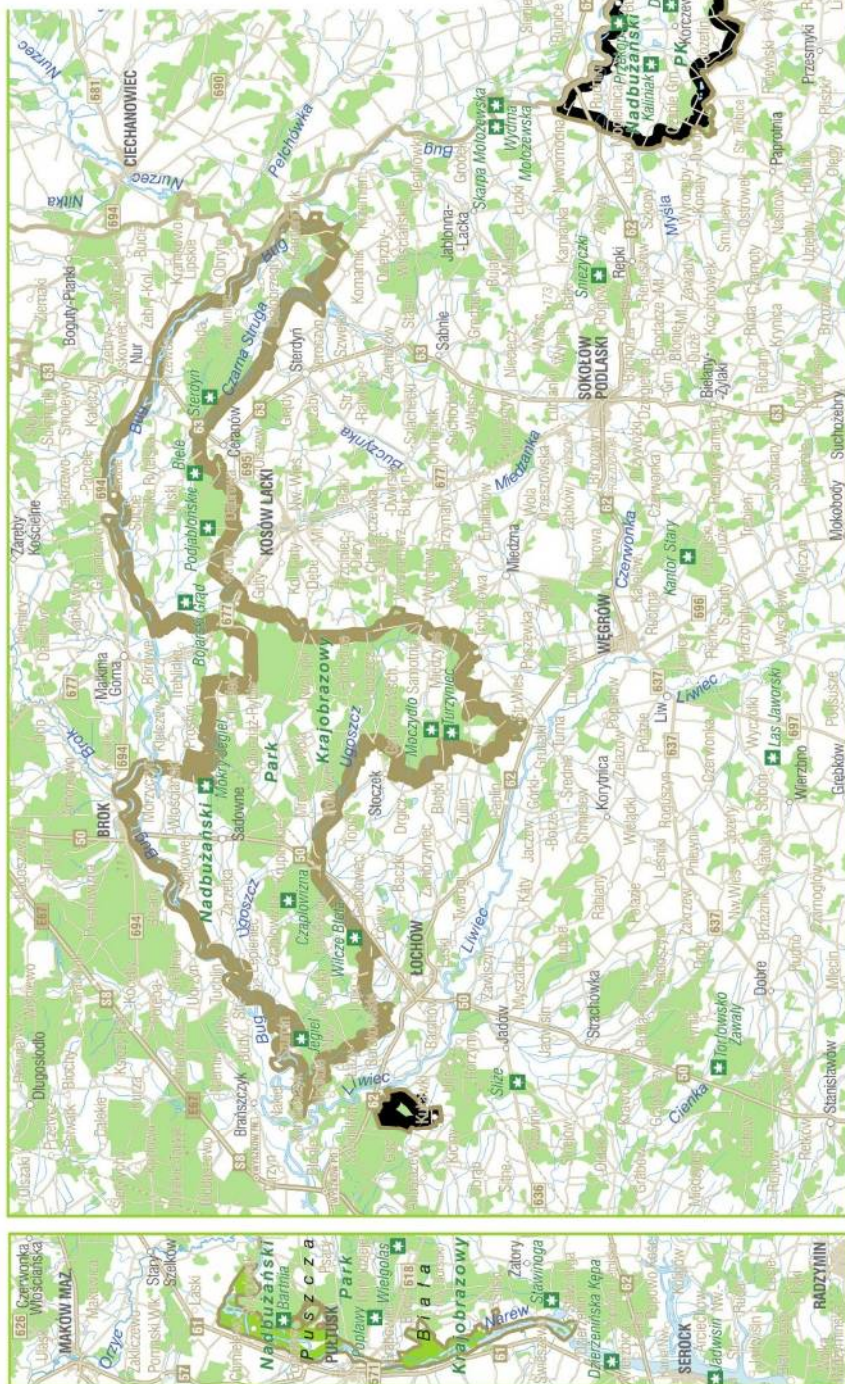
Borsuk

Sosna zwyczajna

NADBUŻAŃSKI

Park Krajobrazowy

NADBUŻAŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY

przynależność:

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych

powierzchnia:

parku 74 137 ha, otuliny 39 536 ha

utworzenie: 1993 rok

Siedziba NPK

Kaliska 93, Łochów

tel. 25 6441371

Park chroni część doliny Dolnego Bugu (odcinek 120 km) i fragment dolnej Narwi oraz pozostałości rozległych lasów (Puszcza Biata, Bory Łochowskie, Lasy Mie-dzyńskie i Ceranowskie). Największym walorem krajobrazu jest malownicza doлина z silnie meandrującą nizinną rzeką Bug o naturalnym charakterze, z licznymi starorzeczami w dolinie oraz odnogami, wyspami i piaszczystymi łachami w korycie. Brzegi Bugu są płaskie i piaszczyste lub tworzą urwiste, erozyjne skarpy. Na nadrzecznych terasach występują piaszczyste wydmy graniczące z torfowiskami, podmokłe lasy łęgowe z borami sosnowymi, zarośla łozowo-wierzbowe i łąki zalewowe. Dalej w dolinie widać rozległe łąki i pastwiska oraz lasy zajmujące 36% powierzchni Parku, w których dominują bory sosnowe. Występują tu rzadkie i chronione rośliny, w tym lepieńnik kutnerowaty (gatunek nadmorski), parzydło leśne (gatunek górski), wierzbą śniada, lepnica dwudzielna i skalnica trójpalczasta. Park jest ważną ostoją zwierząt, a duże zróżnicowanie siedlisk, od suchych wydm po bagna i torfowiska, pozwala na bytowanie zwierzętom z różnych środowisk. Dolina jest też miejscem odpoczynku i żerowania ptaków migrujących oraz ostoją ornitologiczną. Najwięcej jest ptaków (ponad 200 gatunków, w tym ponad 150 lęgowych). Do najrzadszych należą gatunki wodno-błotne: kuliki wielkie, kszyski, rybitwy rzeczne i białoczelne, błotniaki stawowe, brodzie piskliwe, sieweczki rzeczne i obrożne. W skarpach gnieźdzą się zimorodki i jaskółki brzegówki. Żyją tu duże populacje: czapli siwych, bocianów czarnych, stonków, żurawi, derkaczy, brodzieców krwawodziobych i rybitw czarnych, oraz drapieżne: orliki krzykliwe, trzmielajady, krogulce i pustutki. W Parku występuje 49 gatunków ssaków, wśród nich 27 chronionych, w tym jeże europejskie, 7 gatunków nietoperzy i chomiki europejskie.

Aleja wierzbowa

Skarpa w Szuminie

W lasach żyją: łosie, jelenie, dziki, sarny, borsuki i lisy, nad wodami bobry i wydry, ponadto gniewosze plamiste i żółwie błotne. Bug obfituje w ryby, w tym rzadkie brzany, świnki i certy.

WALORY KULTUROWE: tradycyjny wiejski krajobraz kulturowy, rolniczy, drewniana zabudowa, kapliczki i krzyże przydrożne, stodółki i brogi (Stare Lipki, Brzuza), dwór (Karskie), młyn wodny (Drażniew), pałacyk Paderewskich (Kaliska), pałace (Starawieś, Korczew, Łochów, Cerańów), zamek (Pułtusk), zespół pałacowo-parkowy (Sterdyń), obóz w Treblince (Treblinka I Karny Obóz Pracy, Treblinka II Obóz Zagłady), pomnik w Jersyskach.

EDUKACJA

W Parku prowadzone są lekcje przyrodnicze i terenowe, obserwacja oraz zwiedzanie wystawy o Helenie i Ignacym Janie Paderewskich w Pałacu Paderewskich w Kaliskach.

ŚCIEŻKI

DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

» **Huta Gruszczyno – Treblinka** (31 km) – kontynuacja ścieżki przyrodniczej „Jeziorka Kątęczyńskie”, lasy i jeziorka dystroficzne, piękno mazowieckiej wsi, obóz w Treblince.

- » **Jerzyska** – kompleks leśny niedaleko Bugu.
- » **Jeziorka Kałczyńskie** (9 km, z trasą powrotną 15 km) – kompleks leśny.
- » **Korczew – Mogielnica** (14 km) – pętla oznakowana kolorem zielonym pieszo-rowerowa, lasy i rezerwat przyrody.
- » **Torfowisko Kules** (1,6 km) – wokół użytku ekologicznego „Torfowisko Kules”.
- » **Uroczysko Ceranów** (12,6 km) – ścieżka pieszo-rowerowa, siedliska i ekosystemy leśne.
- » **Uroczysko Sterdyń** (10 km) – różnowiekowe drzewostany, bogate runo, różne gatunki zwierząt, bory sosnowe, podmokłe olsy, rezerwat „Sterdyń”.

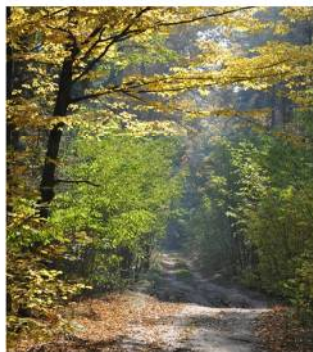
Starorzecze w Kiełpińcu

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

- » **Nasielsko-Karniewski**
- » **Siedlecko-Węgrowski**
- » **Nadbużański**

OBSZARY NATURA 2000

- » **Dąbrowy Ceranowskie** PLH 140024
- » **Dolina Dolnego Bugu** PLB140001
- » **Dolina Dolnej Narwi** PLB140014
- » **Dolina Liwca** PLB140002
- » **Ostoja Nadbużańska** PLH140011
- » **Puszcza Biała** PLB140007

Ścieżka przyrodnicza Jezioro Kałczyńskie

UŻYTKI EKOLOGICZNE

W Parku i otulinie powołano 62 użytki (łącznie 227 ha), są to przeważnie śródlesne i śródpolne jeziora, oczka wodne, starorzecza, mokradła, bagienka, wydmy i torfowiska, jak użytk „Torfowisko Kules” (torfowisko w połodowcowej niecce otoczony z wydmieniami morenowymi, kontrastowe środowiska – suche, piaszczyste wydmy i podmokłe bagna).

REZERWATY PRZYRODY

- » **Biele** (28 ha) – petnik europejski i inne chronione i rzadkie rośliny: wawrzynek wilczczyko, gnieźnik leśny, kruszczyk szerokolistny, kopytnik, bodziszek leśny, kozłek catolistny, jaskier kaszubski i rutewka wąskolistna.
- » **Bojarski Grąd** (7 ha) – dwa pagórkowate zwymienienia w dolinie Bugu o bogatej florze.
- » **Czaplowizna** (213 ha) – lasy, stanowiska roślin chronionych i ornitofauny.
- » **Dębniak** – starodrzew dębowy z licznymi pomnikowymi drzewami.
- » **Dzierżeński Kępa** (1 ha) – w nurcie Narwi (Jeziora Zegrzyńskiego) miejsce lęgowe ptaków wodnych.
- » **Jegiel** – olsy na zabagnionej terasie doliny Bugu, rzadka świerczyna na torfie.
- » **Kaliniak** (54 ha) – grądy i łąki z bogatym w rzadkie gatunki runem.
- » **Moczydło** (58 ha) – łąkowiska rzadkich i zagrożonych gatunków ptaków, śródlesne jezioro.

Śródpolne bagno w Rytelach-Olechnach

» **Mokry Jegiel** (116 ha) – zbiorowiska boro-we, olszowe, łąkowe i wilgotne łąki, miejsce bytowania rzadkich i zagrożonych gatunków ptaków.

» **Podjabłońskie** (38 ha) – naturalne, zanikające dąbrowy świetliste, bór mieszany z sierpiem barwierskim.

» **Przekop** (21 ha) – żyzne i wilgotne lasy liściaste.

» **Sterdyń** (12 ha) – grądy z rzadkimi roślinami w runie.

» **Ślize** (44 ha) – dwa jeziora dystroficzne po eksploatacji torfu.

» **Wilcze Błota** (89 ha) – zbiorowiska roślinne na glebach bielcowych, bagiennych i torfowych.

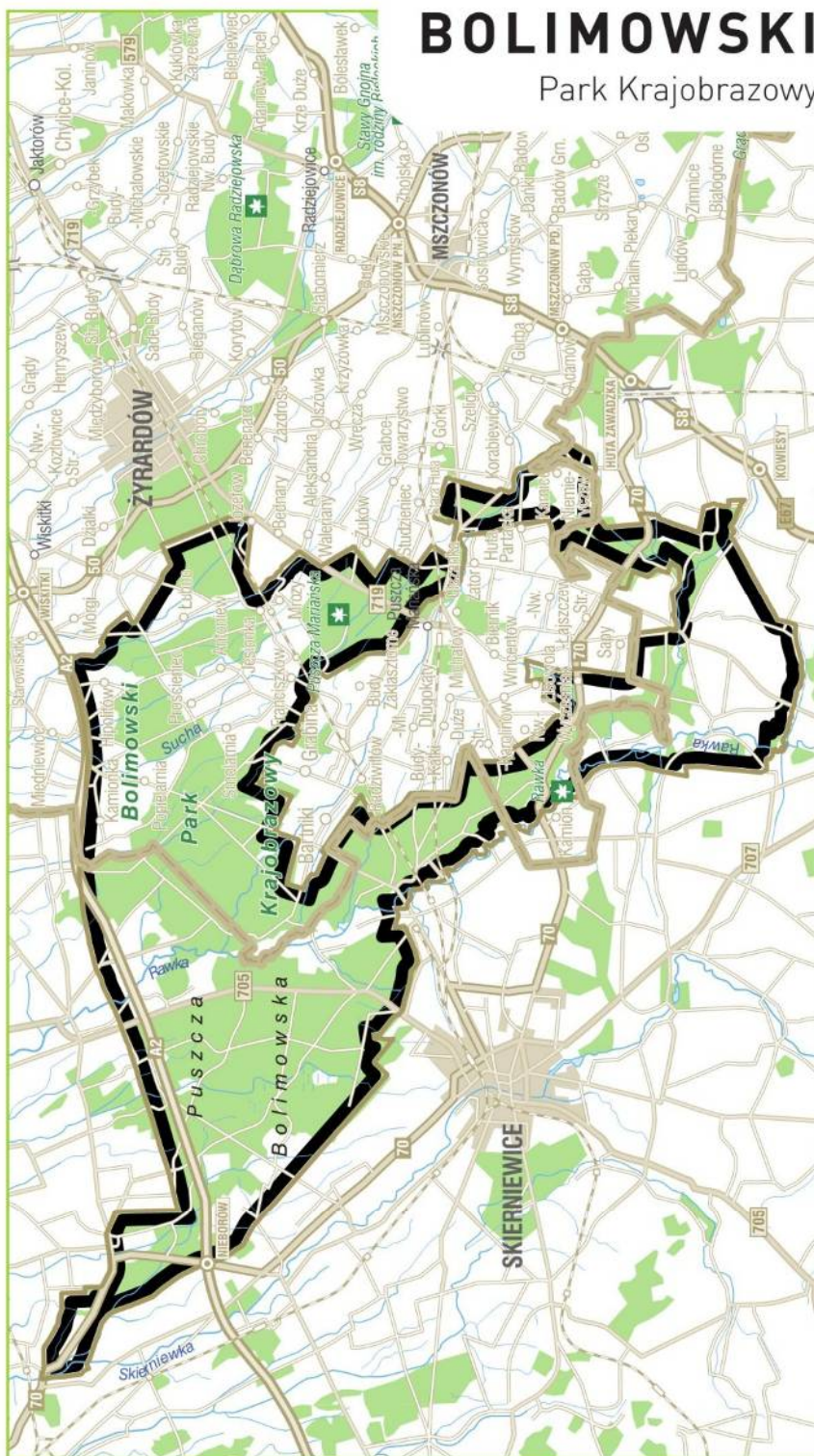
POMNIKI PRZYRODY

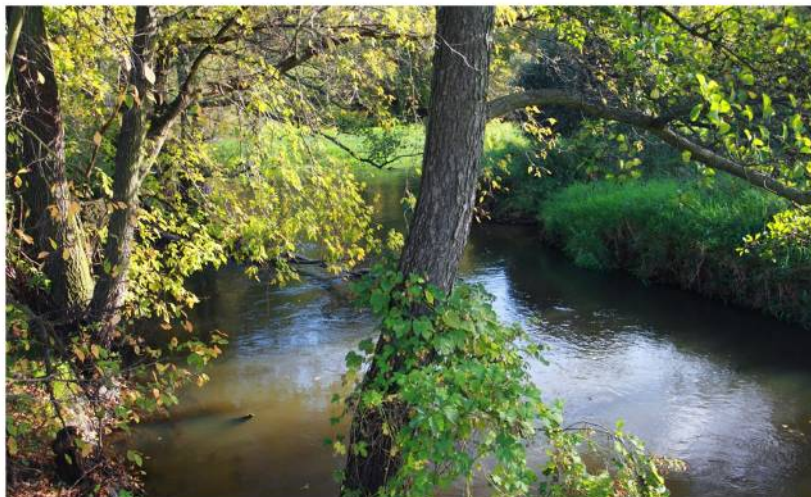
W Parku i otulinie znajduje się 278 pomników, najczęściej są to dęby (Ocięte), lipy (Miednik) i jesiony, dominują pojedyncze drzewa, grupy (grupa jałowców we wsi Wszebory) i aleje (aleja lipowa w Ceranowie). Poza tym: wzgórze ostańcowe, kolonia mrowisk, głązy narzutowe, sosna z gniazdem bociana czarnego i grzyb podziemny.

BOLIMOWSKI

Park Krajobrazowy

BOLIMOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY

przynależność:

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego

powierzchnia całkowita:

parku 20 512 ha, otuliny 3102 ha

powierzchnia w województwie mazowieckim:

parku 8327 ha, otuliny 1550 ha

utworzenie: 1986 rok

Siedziba Oddziału Terenowego BPK – ZPKWL

ul. Nowobielańska 61, Skierniewice

tel. 46 8333777

www.parkilodzkie.pl

Park w województwie mazowieckim znajduje się w gminach Wiskitki i Puszcza Mariańska. Puszcza Bolimowska to duży, zwarty kompleks leśny między Warszawą a Łodzią, z mozaiką różnych drzewostanów sosnowych z domieszką brzozy i osiki. Żyźniejsze tereny porastają grądy i stare dąbrowy. W podmokłych zagłębieniach, wzdłuż cieków, wokół oczek wodnych i starorzeczy rosną olsy. Są tu, niespotykane nigdzie indziej w Polsce środkowej, podmokłe śródleśne łąki i pastwiska zwane Polanami Puszczy Bolimowskiej. To ewenement przyrodniczy i pozostałość po budnikach i bujnym osadnictwie puszczańskim, zwanym budnictwem. W całym Parku zachowało się ponad 50 polan różnej wielkości. Ciekawostką są rozległe konwaliowiska. Ale najciekawsza jest dolina meandrującej wśród lasów Rawki, tworzącej starorzeczca i przetomy. Jej głęboka dolina przecina fałistą równinę, ma ona strome zbocza, występują terasy rzeczne i wydmy, stawy i oczka wodne. Dno doliny zajmują bujne łąki i pastwiska, torfowiska, bagna, olsy i łągi. Rośnie tu wiele gatunków rzadkich i ginących roślin, jak: widłak wroniec, zimoziół północny, starodub łukowy, wielosił błękitny i storczyki. W Rawce żyje wiele gatunków ryb, w tym rzadkie minogi. Dolina jest miejscem lęgowym ptaków: bąków, bocianów czarnych i białych, błotniaków stawowych, derkaczy, kropiatek, żurawi i zimorodków. Występują tu bobry i wydry, starorzeczca i rozlewiska zasiedlają kumaki nizinne. Żyją też: łosie, jelenie, sarny, danielce, rysie, dziki, lisy, zające, piżmaki i jeże oraz borsuki, jenoty, tchórze i kuny.

WALORY KULTUROWE: osada fabryczna w Żyrardowie, **sanktuarium** w Miedniewiczach, **dworzec** w Radziwiłtowie, **kościół, cmentarze** (Smolarnia, Kamion, Wiskitki, Guzów, Jesionka Radziwiłtowska, Gradówek, Borzymówka), **zespoły dworsko-parkowe** (Guzów, Sokule, Kamion, Lisowola, Olszanka, Wycześniak), **pola bitew**.

EDUKACJA

Zajęcia edukacyjne prowadzone są w Oddziale Terenowym.

ŚCIEŻKI

DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

- » **Szlak żyrardowski** (10 km) – roślinność torfowisk i łąk.
- » **Rokita ostoja bobrów** (4 km) – dolina rzek Rawki i Rokity, duża populacja bobrów, ślady ich bytności, ścięte drzewa, tamy, żeremia.
- » **Entomologiczna w dolinie Rawki** – owady łądowe (1,5 km); poznanie owadów.
- » **Entomologiczna w dolinie Grabinki** – owady wodne (1,5 km); koryto rzeki Grabinki, poznanie owadów wodnych, rzeka Rawka i jej dopływ Grabinka.

REZERWATY PRZYRODY

- » **Puszcza Mariańska** (130 ha) – grądy.
- » **Rawka** (464 ha, w BPK 210 ha) – naturalna, nizinna rzeka i pasy wzdłuż brzegów (szerokości 10 m), w dolinie rośliny leśne, zaroślowe, wodne, w tym zespół wolfii bezkorzeniowej (najmniejszej rośliny kwiatowej w Europie).

OBSZARY NATURA 2000

- » **Dolina Rawki** PLH100015
- » **Grabinka** PLH140044
- » **Łąki Żukowskie** PLH140053

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Z Parkiem sąsiaduje obszar chronionego krajobrazu **Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki**.

Bolimowski Park Krajobrazowy

Derkacz

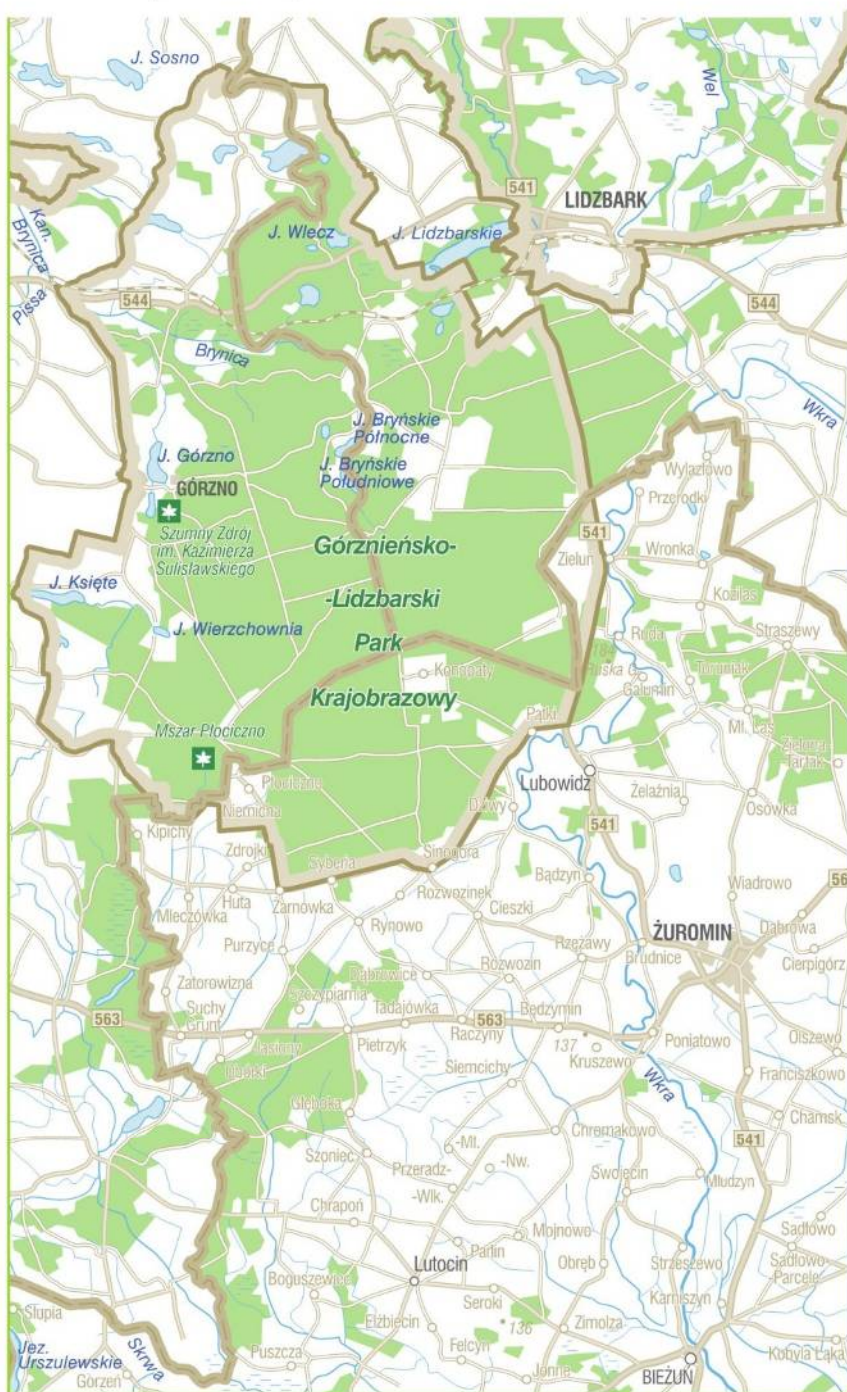
Wydra

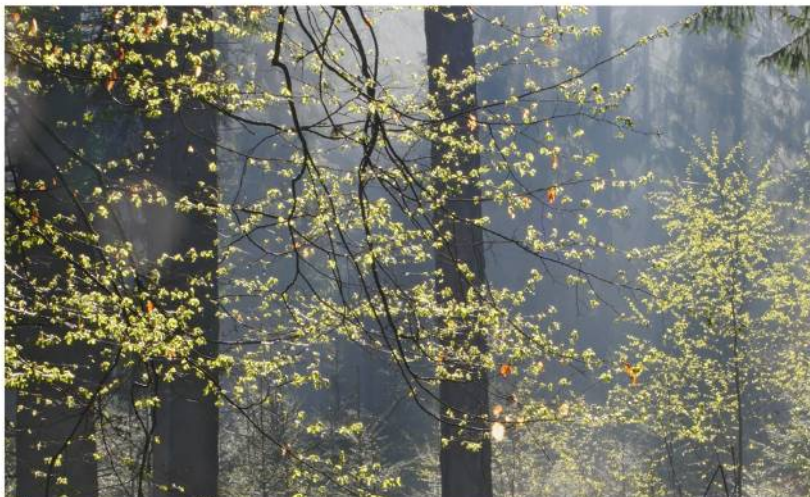

Łoś

GÓRZNIĘSKO-LIDZBARSKI

Park Krajobrazowy

GÓRZNIĘSKO-LIDZBARSKI PARK KRAJOBRAZOWY

powierzchnia parku: całkowita 27 764 ha

w województwie mazowieckim 5230 ha

utworzenie: 1990 rok

Siedziba GLPK

Czarny Bryńsk 1, Górzno, tel. 56 4918151, parki.kujawsko-pomorskie.pl

Część Parku leżąca w województwie mazowieckim znajduje się w gminie Lubowidz. Cały Park jest w granicach „Zielonych Płuc Polski”, czyli najczystszej i najbogatszej przyrodniczo części kraju. Młodościenny krajobraz Parku jest urozmaicony, to głównie wysoczyzna morenowa ze wzgórzami oraz rozległa równina sandrowa, jary, kemy i drumliny, a także jeziora rynnowe. Przez Park przepływa rzeka Brynica, która na znacznym odcinku płynie głębokim jarem i ma górski charakter. W Parku dominują zwarte kompleksy leśne o charakterze puszczańskim, przeważają bory, poza tym grądy z udziałem rzadkich gatunków roślin. Łąki, pola, jeziora i doliny rzek są siedliskami rzadkich i chronionych roślin i zwierząt oraz ptaków. Obok dzików, zajęcy, saren i jeleni pojawiają się łosie i wilki oraz 10 gatunków nietoperzy. Wśród roślin występują relikty glacialne, jak: bażyna czarna, gwiazdnica grubolistna i zimoziół północny, oraz czosnek niedźwiedzi. Przez Park przebiega wiele szlaków rowerowych i pieszych, w tym single track i trasy nordic walking.

WALORY KULTUROWE: kościół (Lubowidz, Syberia), młyn wodny (Lubowidz).

EDUKACJA

W osadzie leśnej Ruda funkcjonuje **Ośrodek Edukacji Ekologicznej** GLPK prowadzący edukację ekologiczną, obiekt nowoczesny i dobrze wyposażony. Zajęcia odbywają się w sali edukacyjnej i na ścieżkach przyrodniczo-dydaktycznych z wykorzystaniem sprzętu badawczego i pomocy dydaktycznych.

OBSZARY NATURA 2000

» **Ostoja Lidzbarska** PLH280012

» **Doliny Wkry i Mławki** PLB140008

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Park od południa sąsiaduje z **OChK Międzyrzecze Skrwy i Wkry**.

Park Krajobrazowy

GOSTYNIŃSKO-WŁOCŁAWSKI PARK KRAJOBRAZOWY

powierzchnia parku: całkowita 38 950 ha

w województwie mazowieckim 16 750 ha

utworzenie: 1979 rok

Siedziba GWPK

ul. Zamkowa 11, Kowal

tel. 54 2842226, 54 4447683, 605100613, 784999118

www.parki.kujawsko-pomorskie.pl

Park chroni rozległe, zalesione tereny pradoliny Wisły. Jego obszar prawie pokrywa się z Leśnym Kompleksem Promocyjnym „Lasy Gostynińsko-Włocławskie”. Część Parku leżąca w województwie mazowieckim znajduje się w gminach: Gostynin, Łąck i Nowy Duninów. Park jest fragmentem korytarza ekologicznego łączącego Kampinoski Park Narodowy z Puszcą Bydgoską i Borami Tucholskimi. Krajobraz tworzą podmokłe i zabagnione równiny, rynny subglacjalne, ozy, jeziora polodowcowe oraz płaskie i piaszczyste terasy wiślane z zagłębieniami bezodpływowymi, porożcinane rynnami lub z wałami i pojedynczymi wzgórzami wydmyowymi i płytkimi nieckami. Ponad 60% terenu zajmują lasy, przeważają bory sosnowe i mieszane, w dolinach rzek i wokół jezior podmokłe tęgi i olsy, w okolicach Łącka grądy i dąbrowy. Występuje tu około 800 gatunków roślin, wśród nich gatunki rzadkie i chronione, w tym: widłak goździsty, lilia złotogłów, sasanka łąkowa, naparstnica zwyczajna i storczyk szerokolistny. Reintrodukowano bobry, rysie przywędrowały z Puszczy Kampinoskiej. Wśród ptaków występują gatunki wodno-błotne, jak: bociany czarne, bąki, kuliki wielkie, żurawie, bataliony, błotniaki łąkowe i zbożowe, krwawodzioby i derkacze.

WALORY KULTUROWE: **kościół** (Nowy Duninów, Łąck, Soczewka), **pałace** (Nowy Duninów, Lucień, Łąck), **dwory** (Nowy Duninów, Soczewka), **zameczek** i **młyn** w Nowym Duninowie, **cmentarze ewangelicko-augsburskie** (Wola Brwińska, Karolewo, Krzywy Kotek–Mokre Niemieckie).

EDUKACJA

Pracownicy Parku prowadzą prelekcje, pogadanki, warsztaty, wykłady i konkursy, organizując zajęcia terenowe na ścieżkach przyrodniczych i w lasach.

ŚCIEŻKI DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

- » **Lasy Łąckie – Soczewka – Sendeń – Łack** (27 km)
- » **Lucień** (3 km) – leśna.
- » **Łack** (5 km)

REZERWATY PRZYRODY

- » **Dąbrowa Łącka** (306 ha) – lasy, bagna, pastwiska, łąki i jezioro Łąckie Mate, teren falisty, pomnikowe dęby.
- » **Jastrząbek** (463 ha) – lasy, jeziora, bagna i torfowiska w strefie marginalnej zlodowacenia bałtyckiego, ślady działalności lodowca – ozy, kemy, jeziora, starodrzew modrzewiowo-dębowo-sosnowy.
- » **Jezioro Drzeźno** (30 ha) – jezioro, naturalny, strefowy układ zbiorowisk roślinnych, miejsca gniazdowania i żerowania ptaków.
- » **Komory** (18 ha) – obrzeże Jeziora Lucieńskiego z pasem wód (50 m), zbiorowiska roślinne porastające zbocze misy jeziornej, oczerety, bagniste olsy i łąki z okazami olszy czarnej, grąd i bór mieszany.

Naparstnica zwyczajna

- » **Korzeń** (36 ha) – drzewostan dębowo-sosnowo-grabowe.
- » **Kresy** (182 ha) – bór świeży, bagieny i mieszany wilgotny, bor suchy i torfowisko przejściowe z ciekawą florą, wydmy porośnięte starodrzewem sosnowym.
- » **Lubaty** (34 ha) – trudno dostępny fragment jeziora Lubaty, zbiorowiska bagienne i leśne, ols, bór mieszany dębowo-sosnowy i bór sosnowy.
- » **Lucień** (55 ha) – fragment Jeziora Lucieńskiego, torfowisko porośnięte olsem, grąd, bór mieszany.
- » **Łack** (16 ha) – 180-letni drzewostan sosnowy, grądy i subborealny bór mieszany.

POMNIKI PRZYRODY

W Parku jest wiele pomników przyrody, głównie drzewa i 4 aleje drzew.

OBSZARY NATURA 2000

- » **Uroczyska Łąckie** PLH140021
- » **Dolina Skrwu Lewej** PLH140051

LEŚNY KOMPLEKS PROMOCYJNY

- » **Lasy Gostynińsko-Włocławskie**

Kukułka szerokolistna

Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu

przynależność:

Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych

powierzchnia parku: całkowita 30 904 ha

w województwie mazowieckim 15 393 ha

powierzchnia otuliny: całkowita 17 131 ha

w województwie mazowieckim 7909 ha

utworzenie: 1994 rok

Siedziba – Ośrodek Zamiejscowy

ul. Piłsudskiego 10, Janów Podlaski

tel. 83 3413735

www.parki.lubelskie.pl

Część Parku położona w województwie mazowieckim znajduje się w gminach Sarnaki i Platerów. Dominuje tu polodowcowy krajobraz urozmaicony niewysokimi, łagodnymi wzgórzami morenowymi. Jego głównym walorem jest nieuregulowana, przełomowa dolina Bugu meandrującego wśród morenowych wzgórz. Park obejmuje odcinek doliny przy granicy z Białorusią. Dolina miejscami jest szeroka z łagodnymi, piaszczystymi lub zabagnionymi brzegami z licznymi starorzeczami i oczkami wodnymi. Na przełomowym odcinku Bug przecina strefę moren czołowych, jest kręty, wąski, ma urwiste, wysokie brzegi (deniwelacje do 85 m). W dolinie występują terasy zalewowa i nadzalewowa z wydrami, pagórkami i polami piasków przewianych. Poza doliną wysoczyznę moreny czołowej urozmaicają pagórki, terasy kemowe i obniżenia powypostopiskowe. Meandrujący Bug to rzeka „dzika” o zmiennej szerokości i głębokości, występują rozlewiska oraz w nurcie płycizny i głębokie doły, piaszczyste szerokie plaże z naniesionego piasku oraz podmywane urwiska. Charakterystyczne są wydłużone, łukowate starorzecza.

Teren w 33% porastają lasy, głównie bory, olsy, ale także dąbrowy świetliste i łęgi. Najbardziej zróżnicowana siedliskowo jest dolina rzeki o strefowej roślinności. W zasięgu niskiej wody, na piaszczystych łachach, brzegach i w nurcie, występuje roślinność przybrzeżna. Na terasie zalewowej pas łęgów wierzbowo-topolowych (rzadkie w skali kraju i Europy) i zarośla wiklinowe, dalej łęgi wiązowo-jesionowe.

Na brzegach rzeki, starorzeczy i na wyspach w korycie widać krzewiaste wierzby. Starorzecza porastają rośliny wodne (grążel żółty, grzybienie białe, osoka aloesowata, żabiściek pływający), szuwary (skrzyp bagienny, oczeret jeziorny, manna jadalna, pałka szerokolistna i wąskolistna, jeżogłówka gatężista). Dalej widać wilgotne łąki, tereny podmokłe i bagienne, torfowiska, zarośla wierzbowe, olsy i łągi olszowo-jesionowe. Na piaszczystych wydmach i stokach terasy zalewowej rosną bory sosnowe i sosnowo-dębowe oraz murawy napiaskowe.

Brzegówka

Poza wpływem rzeki grądy. Występuje tu wiele chronionych i rzadkich roślin: kosaciec syberyjski, mieczyk dachówkowaty, petnik europejski, rojnik pospolity, lilia złotogłów, storczyki: kukotka krwista, kruszczyk szerokolistny, podkolan biały. Gatunkami borealnymi są chroniona brzoza niska i zimoziół północny.

Dolinę Bugu najliczniej zamieszkują ptaki, ponad 140 gatunków. Z urwistymi brzegami związane są zimorodki i brzegówki. Na piaszczystych plażach i wyspach gniazdują: sieweczki rzeczne i obrożne, brodzie piskliwe, rybitwy białoczelne i zwyczajne oraz mewy siwe. Podmokłe łąki zasiedlają: rycyki, czajki, derkacze, a starorzecza rybitwy czarne i białoskrzydłe. W lasach w dolinie można spotkać: bociany czarne, puchacze i orliki krzykliwe, a nawet kanie czarne. Zagrożonym gatunkiem jest żółt błotny żyjący sporadycznie w starorzeczach. Bogaty jest świat ssaków, z gatunków chronionych spotkać można: wilki, wydry i bobry. Najcenniejsze ryby Bugu to: kietbie białopłetwe, babki tyse i kozy złotawe. Park można przemierzać pieszymi i rowerowymi szlakami lub wybrać się na spływ kajakowy Bugiem.

WARTOŚCI KULTUROWE: krajobraz wsi podlaskiej (drewniane chaty, zwarta zabudowa zagrodowa), **kościółki i cerkiewki, przydrożne kapliczki, zespoły dworsko-pałacowe** (Rusków, Klimczyce, Zabuże), **przeprawy promowe** (Gnojno–Niemirów, Zabuże–Mielnik).

ŚCIEŻKI DYDAKTYCZNO-PRZYRODNICZE

» **Trojan** – naprzeciwko rezerwatu „Zabuże”, ścieżka po najpiękniejszym starorzeczcu otoczonym łąkami porośniętymi starymi dębami i kępami krzewów, siedlisko i żerowisko chronionych ptaków wodno-błotnych i leśnych.

REZERWATY PRZYRODY

Rzeka Bug

» **Zabuże** (33 ha) – drzewostany dębowo-sosnowe z runem, siedlisko ptaków, połodowcowe formy ukształtowania terenu, drzewostany pierwotne, dominujący dąb szypułkowy.

» **Mierzvice** (13 ha) – w dużym kompleksie leśnym, roślinność kserotermiczna, las liściasty, chronione i zagrożone gatunki roślin, dąbrowa świetlista i grąd subkontynentalny.

» **Kózk** (82 ha) – płaty piaszczystych muraw na naniesionych przez Bug piaskach zdenudowanych wydm, teren gniazdowania i żerowania ptaków, wypas owiec spowalnia naturalną sukcesję roślinności drzewiastej.

Rzeka Bug

OBSZARY NATURA 2000

» **Dolina Dolnego Bugu** PLB140001

» **Ostoja Nadbużańska** PLH140011

POMNIKI PRZYRODY

Na terenie Parku pomnikami przyrody są głównie wiekowe drzewa i ich skupiska, najczęściej dąb szypułkowy i bezszypułkowy, kilka dużych głązów.

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Od północy Park sąsiaduje z **OChK Dolina Bugu**.

STANOWISKO DOKUMENTACYJNE PRZYRODY NIEOŻYWIONEJ

Wychodnia głązów Mierzvice (6 ha) – w siedzibie rezerwatu „Mierzvice”, głązowisko z około 100 głązami narzutowymi w grupach i pojedynczo, są to granity drobnziarniste od szarych po różowoczerwone, porośnięte mszakami, częściowo zagłębione w ziemi.

Szwajcaria Podlaska

Mazowsze.
serce Polski

Przewodnik „Parki Krajobrazowe województwa mazowieckiego” został opracowany i wydany w 2020 roku przez Kurpiowską Organizację Turystyczną we współpracy z Wydawnictwem Euro Pilot sp. z o.o. Publikacja jest współfinansowana ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.